

Kloosterkerk – 29 oktober 2023
Dienst van de gedachtenis der namen

Klaagliederen 3,44-48 / Johannes 4,46b-54 en cantate 'Aus tiefer Not schrei ich zu dir' (BWV 38)
ds. Rienk Lanooy

Deze dienst is ook (terug) te zien en te beluisteren via <https://www.youtube.com/live/9oA3VcGDOIE?feature=shared>

Gebed om ontferming

Wat kan er
veel gebeuren
in een mensenleven
je zou er stil van worden
en dat zijn we dan ook
maar de ene stilte
is de andere niet:
er is de lege stilte
van de eenzaamheid
er is de verdrietige stilte
van de verslagenheid
de onderdrukte stilte
van de boosheid
er is de nuchtere stilte
van de aanvaarding
er is de warme stilte
van de dankbaarheid
en zo is ieder van ons
stil op zijn eigen wijze
en nu hopen wij
dat U zich in al onze stiltes
laat vinden
met uw stille aanwezigheid
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat kan er
veel gebeuren
in een mensenleven
vrienden
zijn gekomen en gegaan
beloftes
gedaan en verbroken
woorden gelogen
waarheid gedaan
er is liefde
geboren
en beëindigd
leven gekregen
en afgestaan
en nooit
bent U ver van ons
in deze eindeloze reeks
die ons bindt
aan dit bestaan
tot onze vreugde
en ook wel
tot ons verdriet
en daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wat kan er
veel gebeuren
met al die mensenlevens
in deze ingewikkelde
chaotische
en zo gewelddadige wereld.
We spreken van liefde
maar doden de ander
we willen het goede
maar kiezen het kwade
we verlangen
naar zachte krachten
maar kunnen
genadeloos hard zijn
we willen verbinding
maar zijn bang
voor het vreemde –
O God
laat uw wereld niet over
aan onze schuld en onmacht
maar aan
uw krachtige woord
van hoop en vrede
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Preek

Lara Özdemir zette afgelopen zomer een actie op touw voor de patiënten van het ziekenhuis VieCuri in Venray/Venlo. Ze schreef, 16 jaar oud, samen met andere middelbare scholieren, kaartjes naar ziekenhuispatiënten die ze niet kende, met daarop een paar woorden ter bemoediging. Binnen korte tijd breidde de actie zich uit en Lara was zelf even verrast over wat haar actie teweeg bracht als de ontvangers van haar kaarten. In een interview vertelde ze: 'Het is heel eenvoudig en tegelijk betekent het zoveel. Woorden zijn heel krachtig!'

Dat laatste trof me. Wie verdrietig is om het verlies van een dierbare, weet dat woorden er toe doen. In de formulering van Lara: 'Woorden zijn heel krachtig', en ze kunnen dat zowel in positieve als in negatieve zin zijn. Je kunt je tamelijk ongemakkelijk voelen als er gezegd wordt: 'je moet het een plekje geven'; 'je moet het loslaten'; 'ga iets leuks doen'; 'kijk naar wat je wél hebt!' Stuk voor stuk goedbedoelde maar doorgaans nogal holle frasen. Krachtige woorden, maar dan in het voeden van je ergernis. Een goede brief, daarentegen, een enkel woord dat je raakt, die ene regel, al dan niet op muziek gezet – ze zijn in staat om iets moois teweeg te brengen. Je voelt je er door opgetild, er valt iets van je af, soms maar even, maar toch: krachtige woorden doen soms wonderen.

Precies dat gebeurt in het verhaal van die hoveling, wiens kind op sterven ligt. Verdriet laat zich natuurlijk niet vergelijken, maar als iets je in een onpeilbare diepte kan brengen, als iets 'tiefer Not' is (om het met de titel van de cantate te zeggen), dan moet het die ervaring zijn. En toch gaat die vader op reis. Het gaat in dit verhaal om het wonder van vertrouwen, de kracht om ergens geloof in te hebben ondanks alles – en misschien is dit het eerste teken ervan: dat die man überhaupt op weg gaat en alles en iedereen achterlaat, incl. zijn zieke kind om... ja, om wat eigenlijk? Met wat voor gevoel gaat hij op pad? Met de moed van de hoop of toch vooral de moed der wanhoop. Hoop is uitgestelde teleurstelling, zegt de volksmond, en toch, hij calculeert het in en gaat op weg. Op weg naar Jezus die in Kana is, n.b. de stad waar water wijn werd, de plek waar juist het leven in overvloed gevierd werd. Hoeveel ironie kan een mens verdragen?

En zo begint deze vader, zoals iedere moeder niet minder zou doen, aan de reis van Kafarnaüm naar Kana, 30 km lang klimmen, stap voor stap. Het verhaal beschrijft het als een fysieke onderneming: geografisch gesproken vertrekt hij uit een van de diepst gelegen plekken op aarde, 200 m onder de zeespiegel, om 800 hoogtemeters te maken voordat hij in Kana is. Maar die hele tocht uit de diepte, die weg 'De profundis', staat natuurlijk symbool voor de tocht die ieder mens gaat die rouwt, die weet heeft van alles wat je zo ontzettend naar beneden kan trekken, die de kou van de eenzaamheid in zijn botten kent, het gestolde verdriet dat als een steen op je maag ligt, de dingen die niet afgerond zijn, de spijt, de vette pech, zoals iemand het noemde. Wat deze man onderneemt staat symbool voor de tocht die ieder mens in zijn leven, vroeger of later, wel moet gaan: dat je 'De profundis', uit de diepte, moet zien te komen, dat je je uit de put omhoog moet zien te worstelen met al je vragen, met al je vertwijfeling en tegelijkertijd, omdat je tóch gaat, ook met iets van – al is het een greintje – vertrouwen.

En dan komt hij daar in Kana. Eindelijk, maar Jezus ontvangt hem niet met open armen. Integendeel. Net als bij die bruiloft destijds in Kana, houdt Jezus de boot af. Hij heeft het niet zo op die wonderzoekers: jullie geloven alleen maar als er spektakel is. Maar de hoveling laat zich niet aan de kant zetten. Hij houdt aan, hij blijft kloppen op een deur die hermetisch lijkt afgesloten. *Heer, gaat toch mee...* Woorden kunnen heel krachtig zijn, zei Lara Özdemir. En hier zijn ze dat en dat is hét wonder van dit verhaal: dat er mensen zijn – en misschien is er wel zo iemand hier aanwezig – die tegen de klippen op blijven hopen, die er in blijven geloven, die de hemel ter verantwoording blijven roepen over alles wat zo godgeklaagd is. Mensen die nu in Gaza, terwijl de bommen vallen, zoeken naar wat vrede brengt. Joodse jongeren en moslimjongeren die met hun initiatief 'Deel de duif' zich hier in ons eigen land niet laten verleiden tot het roepen vanaf de zijlijn wie er allemaal aan de verkeerde kant van de geschiedenis staan. Er zijn krachtige woorden van verdrietige mensen die weinig redenen hebben om 's ochtends uit hun bed te komen, maar zichzelf toespreken en toch opstaan om aan de dag te beginnen, omdat ze niet ten onder willen gaan. Er zijn mensen die zoeken naar woorden met kracht, die werkelijk troosten, goed doen, te midden van het oeverloze geleuter en gezwatel waarmee de wereld niets opschiet.

Voor het willen zien van het licht, de hoop op het goede, de kracht om door te gaan, voor dát wonder heb je mensen nodig als die man, daar bij Jezus, die er in blijft geloven. *Al is de hemel boven voor mensen doof en stom, nog moeten wij u loven met stem en fluit en trom*, zongen we eerder deze dienst. Hij zou het gezongen kunnen hebben. Hij geeft niet op. Zijn woorden zijn krachtig. En pas dan, pas dan antwoordt Jezus, met al even krachtige woorden: *Ga naar huis, uw zoon leeft*. En onmiddellijk vervolgt het verhaal: en de man vertrouwt op wat Jezus tegen hem zegt en gaat naar huis.

Dat kunnen woorden doen. Iets uitdrukken wat, voor wie ze hoort, op datzelfde moment ook zo

is. Maar je kunt je afvragen: is er dan werkelijk iets veranderd? De vader van het kind weet dat nog niet, hij kán dat niet weten, maar er is iets wat nog belangrijker is: hij is zelf veranderd. Hij durft het aan met woorden van leven, hij heeft er fiducia in, hij gaat met vertrouwen.

En misschien is er nu iemand die denkt: ja, maar in het verhaal komt het goed, maar in mijn leven kwam het niet goed. Ik had hoop, maar het bleek niet meer te zijn dan uitgestelde teleurstelling. Wat blijft er dan nog over? Zou het dan toch niet zo zijn dat ook dan, dat ook in omstandigheden waar de dood zelf het laatste woord heeft, er woorden met kracht zijn die een mens verder helpen? Kijk, wij weten ook wel: voor ieder van ons is er vroeger of later geen redding van de dood. Ook de zoon van de hoveling is uiteindelijk 'gewoon' gestorven, en toch vertelt de christelijke traditie ook van een krachtig woord van bevrijding door de dood heen. Veel meer kunnen wij daarover niet zeggen, dan dat die traditie woorden kent die sterker zijn dan de dood. Altijd weer is het de vraag of we ons durven toe te vertrouwen aan woorden die ons toch weer opheffen 'aus tiefer Not', hoe diep die 'Not' ook is.

Ik moet dan denken aan het gedicht van Ida Gerhardt dat we net vóór de preek zongen. *De profundis* heet het, 'uit de diepte'. Krachtige woorden zijn het, zoals we ze kennen van Gerhardt, een beetje archaisch, maar de beeldtaal is onovertroffen: van die zwanen, die – ook al had je in je hele leven nooit één zwaan gezien – met de verrassing van hun schoonheid, hun gratie en hun wiekslag beeld zijn van wat je uit de diepte halen kan. Geerten van de Wetering schreef er een even eenvoudig als betekenisvolle melodie bij waarbij de eerste twee regels sterk op elkaar lijken. Ze vertellen: stel je voor als je zwanen zou zien, op het water of horen in de lucht met hun ruisende slagen... Stel je voor. Wat zou dat voor effect hebben? En dan is er opeens die derde regel die heel anders klinkt, en terecht: want daar gaat het over wat krachtige beeldtaal met je kan doen: 'o, wij zouden van vreugde vervaren', en 'o, wij zouden het duister verjagen'. Er is iets wat je uit de diepte op doet staan. Gerhardt schrijft niet: 'o, zij (die zwanen) zouden het duister verjagen'. Ze schrijft: maar 'wij' – wijzelf moeten, wanneer we krachtige woorden horen als de hoveling van Jezus hoorde, op weg gaan en het duister verjagen, 'eindelijk bevrijd zijn misschien'. 'Misschien' is het laatste woord van Gerhardt, alsof het verwijst naar die hoveling die er niet zeker van kon zijn, maar de woorden van leven waren krachtig genoeg om te gaan, om er op te vertrouwen.

En dat is het wonder dat we elkaar vandaag toewensen, waar we om bidden, of op hopen: dat er woorden zijn die zo krachtig zijn dat je verder kunt met je leven, ook al ben je diep geraakt door de kracht van de dood. Dat je – allereerst – durft te roepen 'aus tiefer Not', zoals die hoveling: krachtige woorden, omdat het leven gewoonweg miserabel kan zijn, zonder dat je je laat afschepen met goedbedoelde nietszeggendheid. En dat je daarna ook krachtige woorden kunt ontvangen, zoals die hoveling ook kon; woorden van het evangelie, die je uit de diepte willen halen. Je vindt ze terug in gewone woorden, op een kaartje, zoals bij Lara Özdemir. In poëtische woorden als die van Ida Gerhardt. In oude woorden van de cantate, waar je soms een beetje doorheen moet kijken omdat ze uit een zo ander taalveld komen. Je vindt ze terug in woorden, in de taal van de muziek, die zo heel andere, soms veel diepere lagen van een mens kan raken. Je vindt ze overal, die krachtige woorden van leven, woorden van de Eeuwige die iedere dag tot ons spreekt.

En als je die woorden kunt ontvangen, dan mag je er op vertrouwen dat het weer wat wordt met je leven, vroeger of later, met horten en stoten, vallen en opstaan, lachen en schreien misschien. Dan mag je erop vertrouwen dat het weer wat wordt, zodat je met de tenor straks kunt zeggen: *o angstig hart, vertrouw op Gods goedheid, zijn woord staat vast en faalt niet.*

Gebeden, stil gebed en onze vader..

Trouwe God,
wij danken U
voor dat stille,
krachtige moment
dat de namen
van wie ons lief zijn
hier hebben geklonken.
Wij bidden
dat wij hen
blijven gedenken
ook al kunnen wij
de volle rijkdom
van hun leven
nooit bevatten.
Dat u hen opneemt
in het licht, uw licht
waarin wij ons bewegen
in leven en in sterven
in tijd en eeuwigheid.
Wij bidden
voor wie geroerd is
nu de naam
van een geliefde
in dit huis

genoemd is
hardop of in stilte
voor wie ook nu weer beseft
hoe broos en kwetsbaar
het leven zijn kan
– dat wij elkaar
met liefde en geduld
trouw
en een goedgekozen woord
nabij zullen zijn.
Wij bidden dat
de ernst van het bestaan
niet alleen
ernstig maakt,
maar ons des te meer
aanspoort van het goede
te genieten:
van vriendschap
die er zomaar is
van liefde die opbloeit
tussen mensen
van de kleuren van de herfst
muziek die troost
en van alles

wat een mens blij kan maken
Wij bidden voor deze wereld
voor al die diepten
van waaruit geroepen wordt
om hulp
om genade
om zachtheid.
O God, waar is toch
ons krachtige woord
dat wegleidt
uit de ellende
van de oorlog en de strijd?
Dat wij de vrede zoeken
om te beginnen
in ons eigen bestaan.
Voor wie ziek is
voor wie bemoediging zoekt
bidden wij
dat er vertrouwen is
dat u nabij bent
en we noemen in het bijzonder
en zeggen in stilte
wat ons persoonlijk
bezighoudt...

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!